

Lektørdtalelse (12/48) 2 961 129 7 (V)

Bender, Peter: Tysklands genkomst : en udelt efterkrigshistorie 1945-1990 / forfatter: Peter Bender ; diverse: Jens Ellekær. - Ellekær. - 343 sider. - DK 94.42

Anvendelse/målgruppe/niveau

Bogen henvender sig til alle, der er interesseret i samtids- og nutidshistorie.

Beskrivelse

Med nederlaget i 1945 led Tyskland hvad forfatteren kalder et trefoldigt nederlag nemlig et militært, politisk og moralsk nederlag. Tyskland var fra 1949 til 1990 splittet op i to stater, som udgjorde frontstaterne i den kolde krig. I 1990 var Tyskland tilbage som Europas største og økonomisk set vægtigste stat. Bogen giver den første samlede fremstilling af de to tyske staters historie, og bogen giver sit bud på, hvad der skete i den mellemliggende periode, hvor Tyskland tilsyneladende ikke eksisterede. Forfatteren var tysk historiker og journalist. Der er ikke andre titler af forfatteren på dansk, og i bogen er alle litteraturhenvisninger til tyske titler.

Sammenligning

Om Tyskland se fx *Tysk kulturhistorie fra 1648 til i dag*, 2012, Per Øhrgaard *Tyskland - Europas hjerte*, 2009 og Karl Christian Lammers *Tyskland efter murens fald 1989*, 2006 og Lykke Friis *Den tyske magt*, 1994.

Samlet konklusion

Med den samlede beskrivelse af de to tyske staters historie og deres rolle i det moderne Europa giver forfatteren en interessant og nyttig fremstilling. Den rækker ud over tysk historie pga. de to tyske staters centrale placering i den kolde krig og deres betydning i hver deres blok. Så det er langt hen ad vejen europæisk historie.

Hans Michelsen

[< BogFeature](#)

BogFeature

Tysklands genkomst. En udelt efterkrigshistorie 1945-1990

Af Ole Schramm

Anden verdenskrig sluttede i 1945, og i 1949 blev Forbundsrepublikken Tyskland og Den tyske demokratiske Republik (DDR) grundlagt. Ville Tyskland for altid være delt? Eller var Tyskland kun delt midlertidigt? Disse grundlæggende spørgsmål var aktuelle helt frem til 1990, hvor de to tyske stater blev forenet.

Eksisterede der i perioden mellem 1949 og 1990, hvor Tyskland var delt, et udelt Tyskland? Dette spørgsmål stiller Peter Bender i bogen "Tysklands genkomst", og undertitlen i hans bog "en udelt efterkrigshistorie" giver et foreløbigt svar herpå. Det er et paradoks, at Peter Bender på den ene side slår fast, at Tyskland var delt, samtidig med at han på den anden side taler om en udelt efterkrigshistorie, men dette paradoks har ført til en tankevækkende og perspektivrig analyse af Tysklands historie fra 1945 til 1990.

I Danmark er der sandsynligvis ikke mange, der kender Peter Bender (1923-2008). Han var uddannet historiker og dr. phil. I Tyskland kendte mange ham som journalist, der især beskæftigede sig med relationerne mellem Vest- og Østtyskland. Bogen udkom i Tyskland i 2007.

I første kapitel "Det glemte land" gør Peter Bender rede for sin hovedtese om, at et udelt Tyskland spillede en stor rolle for de to stater. Det var nærmest umuligt at frigøre sig herfra. Peter Bender siger således: "De to tyske staters fyrre års lange eksistens satte i stigende grad spørgsmålstegn ved Tysklands eksistens, men fornægtede den ikke. Så længe de bestod, var Forbundsrepublikken og DDR orienteret mod hinanden." (s. 17) Endnu vigtigere – forekommer det mig – er Peter Benders overraskende formulering: "Tysklands efterkrigshistorie var ikke kun, som den oftest opfattes, en historie om forskelle og modsætninger, men også en historie om paralleller og ligheder." (s. 18)

Det er denne tankegang, som Peter Bender påviser så overbevisende i sin bog. Begge stater skulle overvinde mistroen mod tyskere og Tyskland, de ville skridtvis opnå en ligeberettigelse med deres europæiske naboer. Begge skaffede sig respekt gennem deres økonomiske resultater, begge forsøgte at gøre sig uundværlige i deres alliancer, og de udviklede sig til frontstater og forkæmpere i deres alliancer. Begge stater erfarede, at deres førende partnere (USA og Sovjetunionen) ikke blot hjalp dem, men også udgjorde en hindring for dem, og begge stater søgte at frigøre sig i det omfang, blokdisciplinen tillod det.

Også deres indbyrdes forhold udviklede sig. De første to-tre årtiers uforsonlige modsætning blev mildnet og muliggjorde et begrænset partnerskab på nogle områder.

Hverken Willy Brandt, Helmut Schmidt eller Helmut Kohl troede, at en tysk genforening var umiddelbart mulig. De mente, at den først ville kunne realiseres efter flere generationer, men da Gorbatsjov kom til, ændredes alt: "DDR stivnede ... østtyskerne gennembrød Muren og oversvømmede Forbundsrepublikken, hvor de med forbavset vantrø blev hilset velkommen af forbundsborgerne og mange steder hjerteligt modtaget. Hvad, der var blevet sagt om delingens uendelighed, var glemt i løbet af få uger. Ingen tvivlede længere på, at Tyskland stadig eksisterede. (s. 20)

Peter Bender undersøger i de seks efterfølgende kapitler meget detaljeret de komplicerede problemer, som begge de to tyske stater stod overfor, og som de forsøgte at løse ud fra deres forudsætninger. Det er spændende læsning, fordi PB har en enorm viden og et formidabelt overblik over den historiske udvikling,

Del på Facebook, digg, m.m.

FAKTA

Peter Bender:

Tysklands genkomst. En udelt efterkrigshistorie 1945-1990

Udg. af Forlaget Ellekær

346 sider, 295 kr.

[Forlaget Ellekær >](#)

SE OGSÅ:

Kulturstudier

og han formår at skrive levende og engageret.

I et centralt afsnit skriver han om "Veje ud af skylden". For mig er det et af de mest spændende og tankevækkende afsnit, fordi det berører mange af de følelser, som også vi i Danmark og i mange andre europæiske lande har haft overfor Tyskland og tyskerne efter 2. verdenskrig. Allerede i 2. kapitel rejser han nogle provokerende almene etiske og moralske problemstillinger. "Tyskerne fremstod anderledes end andre folkeslag – det lå åbenbart til deres natur ... Kunne tyskerne ændre sig? Kunne de, når de atter kom til kræfter, holde fred? Kunne de blive pålidelige partnere for Europas nationer." (s. 24)

Hvordan var så tyskernes eget forsøg på at bearbejde den skyld, som klæbte til dem efter nederlaget? Bortset fra et lille mindretal, der talte åbent om skyld og ansvar, var det en næsten overmenneskelig opgave at erkende skylden i alle dens konsekvenser, og flertallet af befolkningen nåede aldrig længere end til en erkendelse af, at det var herskernes eller statens skyld. Også det tog tid, og det var nødvendigt med en ny generation, som ikke havde del i nazismens forbrydelser.

Ikke desto mindre var der opgaver, som trængte sig på. I begge stater måtte man tage stilling til, hvordan man kunne fjerne nazismens personmæssige og mentale efterladenskaber. Det var en fælles opgave, som Vest- og Østtyskland greb meget forskelligt an. De østtyske kommunister gik til værket med overdreven iver, demokraterne i vest med slaphed.

Der var ligeledes stor forskel på, hvordan en tilbagevenden til nazismen skulle forhindres. For de vesttyske politikere forekom en forankring af det parlamentariske demokrati, retsstaten og de grundlæggende friheder at være det mest presserende, mens kommunisterne i Østtyskland mente, at man kunne trække tæppet væk under en ny fascisme ved, at man fratog den dens økonomiske og sociale grundlag, bl.a. ved at ekspropriere "junkere og monopolherrer". Der blev også gjort langt mere end i Tysklands vestlige del for at gøre det klart for enhver, hvilke ubegribelige ting, nazisterne havde forøvet. Det var imidlertid vigtigere, at borgerne var gode kommunister end overbeviste antifascister.

Efterhånden som tiderne ændrede sig, kom man stadig mere i tvivl om den måde, som de tyske stater havde beskæftiget sig med den seneste tyske fortid på. TV-serien Holocaust (1979), der handlede om en jødisk families skæbne, betød meget. Det var især de yngre generationer, der helligede sig den dobbelte opgave at bearbejde nazismen og at kritisere svigtet i opgøret med den. "I Forbundsrepublikken var der i slutningen af firserne næppe en profession, en social gruppe eller en institution, hvis adfærd mellem 1933 og 1945 ikke var blevet undersøgt, for nogles vedkommende også deres adfærd derefter." (s. 100)

Det samme opgør fandt også sted i DDR. "Så klart, så enkelt og så heroisk havde det nok ikke været. Senest fra firserne spurgte unge østtyskere om det samme som 68-generationen i Forbundsrepublikken: Hvordan det virkelig havde været dengang, og hvordan forældrene og bedsteforældrene havde optrådt." (s. 101)

Sidst i kapitlet forsøger Peter Bender at lukke diskussionen om nazismen i Tyskland. "Men hvad end kritikere udefra og i endnu højere grad i eget land mente at kunne afsløre af gammel og ny nazisme, så hverken forblev eller blev øst- og vesttyskerne nazister. Hverken DDR eller Forbundsrepublikken var i fare for at blive offer for en anden "magtovertagelse". Så vidt det er mennesker muligt, har tyskerne gjort sig fri af deres fortid." (s. 104)

Veje ud af skylden finder jeg særdeles interessant og tankevækkende. Jeg har gengivet problemstillingerne i kapitlet relativt udførligt, fordi man herved får illustreret, hvordan Peter Bender arbejder som historiker. Problemstillingerne bliver klart stillet op, og han gør rede for de valg og de løsninger, man traf i henholdsvis vest og i øst. Peter Bender har i afsnittet om "Henvvisninger og dokumentation" en interessant betragtning: "Den største udfordring med hensyn til arbejdet med at udforme bogen har været at give Forbundsrepublikken og DDR lige meget opmærksomhed." (s. 209) Jeg synes, det er lykkedes overbevisende.

Undertiden formulerer han problemstillingerne som paradokser, fx i indledningen til kapitlet "Veje til suveræniteten", hvor han skriver: "Den Kolde Krig var Tysklands ulykke, men den var også dets lykke. Den delte landet, men hjalp delene til en uventet hurtig opstigning." (s. 105) Det hjælper til at forstå den tyske efterkrigstid.

De øvrige kapitler indeholder klare og gode analyser, men jeg vil fremhæve Peter Benders skildring af genforeningen. Peter Benders fortælling herom rummer al den dramatik, som emnet fortjener. I et afsluttende kapitel "Erindring og glemsel" diskuterer han holdbarheden af påstanden om, at der efter en svær tid ikke kan leves videre uden glemsel. Samtidig siger han også: "vi (dvs. tyskerne) fordømte enhver glemsel og sværgede til erindring." (s. 291) For alle – men i særdeleshed også for historikere – er det en væsentlig diskussion.

Billedmaterialet har ikke den kvalitet, som bogen besidder – desværre. Derimod er der en god tidstavle, og afsnittet om henvisninger og dokumentation er fremragende. Han lægger ikke skjul på, "at hovedkilderne kan ikke dokumenteres, men kun beskrives. De består af personlige indtryk, erfaringer, oplevelser og samtaler i begge dele af Tyskland og ikke mindst af deltagelse af tidens kontroverser." (s. 309) Peter Bender bliver på den måde historiker og samtidsvidne, og det er måske det, som gør bogen så fascinerende.

Det har været en sand fornøjelse at læse Peter Benders bog. Den fortjener stor udbredelse. Jeg er sikker på, at bogen vil blive stående som et hovedværk til forståelse af de to tyske staters forhold til hinanden. Man kan altid diskutere, om hans karakteristik af de mange personer er præcis nok, men det væsentligste er, at man efter læsningen er blevet meget klogere på en periode i Tysklands og verdenspolitikens historie.

Den Kolde Krig bliver levende

■ Fremragende historiebog anskuer den tyske efterkrigs-historie i et fællestysk perspektiv.

HISTORIE

PETER BENDER:

TYSKLANDS GENKOMST. EN UDELT EFTERKRIGSHISTORIE 1945-1990

(Deutschlands Wiederkehr. Eine ungeteilte Nachkriegsgeschichte)

Oversat af Jens Ellekær

346 sider, 295 kr.

Forlaget Ellekær

Er udkommet

MIKAEL BUSCH

kultur@jp.dk

Husker du, da to »uheldige turister« fra Danmark blev anholdt i Polen i 1987 under Den Kolde Krigs slutfase? Det kunne man selvfølgelig ikke vide for 25 år siden. Altså, at Den Kolde Krig lakkede mod enden.

Det havde denne anmelder og hans holdkammerater på Hærens Specialskole, der netop i årene 1986-88 gennemgik uddannelsen til sprogofficer i polsk, i hvert fald ikke hørt noget om. Vi terpede hver dag polske gloser med henblik på at kunne afhøre eventuelle krigsfanger fra det potentielle fjendeland på deres eget sprog. Hvis det skulle komme til »en skarp situation«, som man sagde.

Man kunne imidlertid godt vide, at de to uheldige

danskere ikke ligefrem var turister. Da de blev pågrebet den 19. april 1987, var de i besiddelse af 16 fotografier af polske militære installationer. I adskillige måneder sad de herefter i et polsk fængsel. Samtidig med at de blev ydmyget på direkte polsk tv, fremstillede den hjemlige presse, anført af Ekstra Bladet, de udsendte medarbejdere fra Forsvarets Efterretningstjeneste (FE) – for det var selvfølgelig der, de kom fra – som lallende amatører.

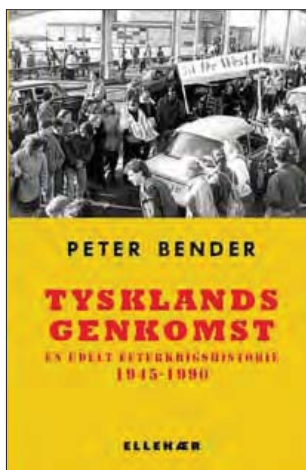
Udenrigsminister Uffe Ellemann Jensen, som selv havde arbejdet for FE i sin studietid, fastholdt dog hårdnakket, at der var tale om uheldige turister.

Alt dette er fortid. Uffe Ellemann er for længst gået på pension. Den Kolde Krig er for længst afløst af nye udfordringer for menneskeheden. Også de to uheldige danskere er gået nye veje.

Den ene, Jens Ellekær, har etableret forlaget Ellekær. Et fortjenstfuldt lille forlag. Her udgives der hverken kogebøger, samtalebøger, krimier eller biografier om sportsstjerner, skrevet af mere eller mindre ferme ghostwritere. Kernen i Ellekærs repertoire er lødige bøger, der sætter fokus på det 20. århundredes historie.

Klassisk dannelse

Peter Benders (f. 1923) bog "Tysklands Genkomst", som Jens Ellekær selv har

oversat til dansk, er ikke bare lødig. Den er klog. Den er velskrevet. Den er fremragende.

Peter Bender, der oprindeligt var oldtidshistoriker, var aktiv som journalist og redaktør i de år, da forholdet mellem de to tyske stater undergik afgørende forandringer. Han betragtes af nogle som en slags publicistisk håndlanger for Willy Brandts (SPD) østpolitik omkring 1970, men det er en uretfærdig forenkling og underkendelse af Benders format.

Brandt er ganske vist én af heltene i Benders bog, men Bender er hævet over partipolitik. Også Helmut Kohl (CDU) anerkendes for at have trådt i karakter som statsmand i det rigtige øjeblik, da den tyske genfore-

ning – efter Murens fald i efteråret 1989 – lige pludselig blev ikke bare mulig men også uundgåelig. Bender har et klart blik for magtens realiteter, men når dette blik kombineres med klassisk dannelse og en humanistisk grundholdning, bliver læseoplevelsen den rene fryd.

Underholdende

Det er Peter Benders store bedrift, at han formår at betragte hele perioden 1945-1990 med et fællestysk blik. Hans skildringer og fortolkninger af magtens cirkler i Forbundsrepublikken og DDR er lige overbevisende, hvilket langtfra er nogen selvfølge for en vestlig historiker.

De små anekdoter, som han leverer undervejs i passende doser, bidrager også til at gøre historien levende. Det er både oplysende og underholdende at få beskrevet de personlige relationer mellem f.eks. den humoristiske vesttysker Egon Bahr og den stivsindede østtysker Michael Kohl.

Disse to herrer banede som bekendt fra slutningen af 1970 vejen for en forsigtig tilnærmelse mellem de to tyske stater i form af den såkaldte grundlagstraktat.

Et par forvirrende typografiske fejl undervejs burde måske trække en anelse ned, men disse kan forfatteren jo ikke gøres ansvarlig for.

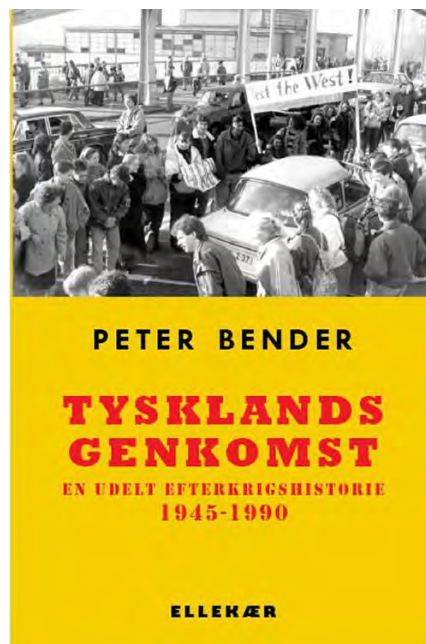

Fra Hitler til Merkel

PETER BENDER: *"Tysklands genkomst"*. Forlaget Ellekær 2012. 343 sider, 295 kr.

Gennem flere år har forlægger Jens Ellekær og hans hustru udgivet bøger oversatte fra de europæiske hovedsprog. Som følge af amerikaniseringen og dermed følgende overfladiskhed er de danske læsere i overvejende grad blevet afskåret fra især den tysksprogede litteratur. Det rådes der hermed bod på.

Den tyske historiker og journalist Peter Bender har næsten gjort det umulige nemlig at skrive en fællestysk historie også om den periode, hvor landet var delt i to ret forskellige økonomisk-politiske dele med suveræniteten deponeret hos de to store sejrsmagter fra 2. Verdenskrig. Hvor europæerne gennem tiden havde domineret verden blev det i 1945 helt omvendt og mest tydeligt i det land som var den direkte årsag til den nye situation.

Traditionelt og lettere tilgængeligt ville det være at gennemgå udviklingen i Forbundsrepublikken og DDR hver for sig og så lave sammenligning og konklusion, men Peter Bender har især skrevet en bog om hvordan tyskerne levede med hinanden indenfor de rammer som USA og USSR gav dem. Det er han sluppet godt fra. Bogen giver mange overraskende oplysninger og tegner et billede af, at godt nok var de to tysklænder delt men der var på mange måder et tæt samarbejde undertiden af surrealistisk art.

Det er forfriskende at læse en tysklandshistorie hvor der fokuseres på det der er fælles og ikke det der skiller. Det kommer der mange nye og overraskende oplysninger ud af. Sammenligner man denne bog med Per Øhrgaards bog - Tysklands Europas hjerte. Et essay. 2009 - så vil forfatterne det samme men på to forskellige måder. Øhrgaard er pædagogisk og med polemiske synspunkter sået og høstet i Politikens urtehave. Det er her de har de rigtige humanistiske meninger med eller uden forankring i virkeligheden. Peter Bender derimod giver med tysk grundighed en masse oplysninger og præsenterer holdninger for og imod men på en næsten blodfattig måde. Når manden er så vidende må man vel have et eller andet der skal ud. Jeg sidder hele tiden med den følelse at danske historikere kan skrive hvad de vil, men vore tyske kollegaer stadig følger en indre censur som følge af afsløringen af Hitlers ugerninger.

I et afsluttende essay skriver Bender om det svære ved at leve i nutiden med en erindring om fortiden. Igen et specielt forhold ved tyskerne. For store dele af befolkningen i Tyskland og i Danmark er det den nære hverdag med tilfredsstillelsen af de basale behov via maven og underlivet, der tæller, men der er også folk som tænker og derved bruger de øvre regioner. Et folks identitet er også den fælles fortid og skal man ikke forholde sig til den? Vi danskere er en stor gang socialdemokratisk leverpostej. Kniv og gaffel er vort kæreste eje.

I Vesttyskland gjorde man på overfladen energisk op med nazismen medens man i DDR fralagde sig ethvert ansvar. De ledende kommunister var forfulgte af nazisterne. Dog oplyste man ikke, at Stalin havde udleveret flere af kammeraterne til Hitler under pagten og i hele perioden foretaget blodige udrensninger

af troende kommunister. Den røde Hærs optræden i Tyskland 1945 og demonteringerne af det tyske produktionsapparat i DDR samt fordrivelsen af tyskerne fra østområderne var tabubelagte emner. Hvad med Stasi efter murens fald og hele det dermed forbundne terrorapparat og hele systemets magtudfoldelse og økonomiske klasseskel? Skal man slå en streg over det hele og komme videre eller skal man lade befolkningen i DDR lide videre med afsløringerne af "de rådne elementer" i befolkningen? Vil du som lærer vide hvem der blandt kollegaerne sladrede og om hvad? Hvad med medlemmer af din familie eller dine bedste venner?

Min kone og hendes familie og venner østfra vil i dag komme videre. For de fleste gælder at de kæmper for dagligdagen. Kommunisterne ødelagde to generationer åndeligt og materielt og man har ikke lært af politikerne i Sydeuropa med hensyn til at stifte gæld. Der er konflikter nok i hverdagen. For mig må det være ulideligt at være sammen med mennesker, som måske har været stikkere. Så hellere sild og kartofler hver dag, som var fattigmands kost i gamle dage. Oplys i detaljen om det kommunistiske diktators tilstedeværelse både i det offentlige men også i privatrumssfæren og lad eleverne diskutere hvad de ville gøre og hvorfor? I radioen er der et program som hedder Spørg Monopolet. Det bliver nogle kloge af. Spørger man Peter Bender får man ikke noget klart svar. Det er nok det bedste for folkesundheden. Jeg holder ved mit og kan konstatere, at da vi ikke fik påtvunget det kommunistiske system og diktaturet, så fik vi heldigvis ikke chancen for at blive stikkere men kun ... slikkere. Og der er anderledes ufarligt.

Jeg kan varmt anbefale bogen. For mig var det meget overraskende hvor meget de to tysklende havde til fælles og jeg genkender ikke dette billede fra historiebøgerne eller medierne. Enhver der vil undervise i Tysklands historie efter 1945 må læse bogen og øse af dens viden. Dens synteseprægede form kræver dog at man ved lidt om forholdene i forvejen. Det er ikke Wikipedia vi taler om her, men en neutral faktakrydret fremstilling på et højt fagligt niveau. Der er henvisninger, litteraturliste, register og kort hvad der vidner om stor faglighed. Da det meste er "på tysk" kunne det måske spares væk ved at henvise til den tyske udgave. Bogen har jo sin berettigelse på dansk fordi vi ikke mere læser bøger på nabosproget. Køb bogen og skulle du have lyst til at læse om fordrivelsen af de 12 millioner tyskere 1945-48 så har Forlaget Ellekær også udgivet bogen herom: Thomas Urban: Tabet. 2012.

Klavs Verholt